

२५/६

श्रुगुरुभ्योनमः॥ अथशिवरहस्ये सप्तमांशे॥ पुराकश्चिदभूद्राजापुण्यमूर्तिरिति श्रुतः॥ अर्घ्यतौपिननाम्ने
वपुण्यमुर्तिः स भूपतिः॥ १॥ तस्मिन्प्रासतिभूलोके सर्वेपुण्ययुताजनाः॥ सर्वेस्वधर्मनिरताः लुभुवुः सर्वदामु
ने॥ २॥ सपुण्यभूमिरालोड्यवेदशास्त्राणि सर्वशः॥ शैवधर्मरतोजातः पूर्वपुण्यतपोबलात्॥ ३॥ स्वयमुष्ण
ल्यंसर्वांगंकृत्यारुद्राक्षधारणं॥ शिवलिंगार्चनंकृत्यातिष्ठत्यायासमन्वहं॥ ४॥ प्रदोषकालेगौरीशं शिवलिंगं
स्वरूपिणं॥ संपूज्यविधिवद्वात्रोभुंक्तेनित्यंसभूपतिः॥ ५॥ शिवलिंगार्चनंकुर्वन् शृण्वन् शिवकथाः शुभाः॥
भूपतिः क्षुत्पिपासाभ्यां अनाक्रान्तो बभूवसः॥ ६॥ शिवनामान्यनामानि सन्नुश्राव भूपतिः॥ शिवलिं
गान्यपूजापिन कृतातेन सर्वथा॥ ७॥ शतपत्न्यः स्थिताः तस्य रूपलावण्यशोभनाः॥ ताभिः सकारया
मास नित्यं नृत्यं शिवांगणे॥ ८॥ सरत्नैः कारयामास शिवस्थानं मनोहरं॥ सततस्थापयामास रत्नलिं
गं मनोहरं॥ ९॥ सरत्नैरमितैः पुष्पैर्विल्यपत्रैश्चकोमलैः॥ तद्रत्नलिंगमभ्यर्च्य धूपाद्यैश्च समर्चयेत्॥

627

21
12

॥१०॥ शिवपूजारतो भूत्या सयाच-संस्थितो भुवि ॥ लाचनभूत ॥ भुविभयंदुर्भिक्षादिकृतं मुने ॥ ११ ॥ श्री-
 पित्तानपुत्रमरणंदृष्टं तस्मिन्सति द्विजाः ॥ नारीनविधवाजानातस्मिन् ॥ शारसतिभूतले ॥ १२ ॥ तस्मिन्ने-
 वंस्थिते भूपे कश्चित्पौडशवार्षिकः ॥ मृतः सत्येव पितरि सर्वविद्याविशारदः ॥ १३ ॥ ततस्तं पुत्रमादा-
 यमृतमेव हिताप्तिता ॥ तस्यैव नृपतेर्द्वारि सकुटुंबोरुदन्स्थितः ॥ १४ ॥ ततः स्तद्वोदनं श्रुत्या पुण्यमूर्तिः
 कृपानिधिः ॥ तमुक्त्वा मारुदस्येति क्षणाच्चिंतापरोऽभवत् ॥ १५ ॥ ततः सभूपतिः कुक्षौ यमं सस्मार तक्ष-
 णात् ॥ सयमोपि भयग्रस्तः तं प्राप नृपतिं मुने ॥ १६ ॥ तमायां तं कंपमानं यमं संप्रेक्ष्य भूपतिः ॥ कुटिलात्
 कृताभ्राक्षौ यममाहो गरासनः ॥ १७ ॥ राजीवाच ॥ पुत्रः पितरि सत्येव कथं वान्न मृतौ यम ॥ एतस्य
 मरणे हेतुः को वा तद्ददत्त्वरं ॥ १८ ॥ त्वयास्य मरणं कालं न ज्ञातमिति नु भ्रवं ॥ अकाले बालकाले यं कथं नी-
 तः त्वया च ॥ १९ ॥ मन्त्रजास्येव मन्यायेन प्रवर्तितं यत्तै यम ॥ तदा तवाधिकारो यं न स्थास्यत्येव सर्वदा ॥ २० ॥

कालमृत्युं च जेष्यामि श्रीमृत्युं जयपूजया ॥ अकालमृत्युं जेष्यामि तत्र काल किमद्भुतं ॥ २१ ॥ अधुना पार्थि
 वं लिङ्गं समभ्यर्चयथाविधि ॥ यमसाक्षात् करिष्ये हं मृत्युं जयमुमापत्तिं ॥ २२ ॥ मृत्युं जयमुमाकांतं प्रत्यक्षी
 कृत्य सत्वरं ॥ तत्राधिकारमन्यस्मै दापयिष्याम्यहं यम ॥ २३ ॥ मामन्यतु त्वं मत्वा त्वं यमान्यायं करोषि
 किं ॥ ज्ञात एव न किं कालप्रभावः शंकरस्य मे ॥ २४ ॥ बृहद्देशः शंकरे पूर्वोपेन्द्रादि दिवौ कसां ॥ अधिका
 राः क्षणार्धेन क्रूरे दूरीकृता यम ॥ २५ ॥ शंकराणामत्राक्यार्थो नास्ति नास्ति लोकत्रयेऽप्यतः ॥ यमाधिकारव्य
 त्यासं करिष्ये तत्र सर्वथा ॥ २६ ॥ ममोपेन्द्रादयोऽप्यध्यागणनीयानवस्तुतः ॥ एकादश्यां मे कालगणनीयोऽस्मि
 किं भवान् ॥ २७ ॥ अगस्त्युवाच ॥ पुण्यमूर्ते त्वयोक्तं यत्तत्सर्वं सत्यमेव च ॥ तथाप्यस्य मया ज्ञातः समया
 त्यच्युते नृप ॥ २८ ॥ भूपास्मिन्नगरे विप्रः कश्चिदासीदशंकरः ॥ स शिष्यं नरत्नो जातोऽद्यैव त्रमाद्य वा
 तः ॥ २९ ॥ ऊर्ध्वं पुंड्रं मृदा कृत्या श्रोतधर्मविचर्जितः ॥ तिष्ठत्यत्रात एवाद्यजातो धर्मविपर्ययः ॥ ३० ॥
 यस्मिन्मृदे शो भवेद्दिप्रो श्रोतधर्मविचर्जितः ॥ तस्मिन्मृदे शो मरिष्यंति पुत्राः पितरि सत्यपि ॥ ३१ ॥

२
 अन्यान्यपि भयान्येवं श्रौतधर्मविपर्यये ॥ भविष्यंति न संदेहो दुर्भिक्षादीन्यपि प्रभो ॥ ३२ ॥ यस्मिन् देवैर्भ
 वेदिप्रो श्रौतधर्मविषयं चर्त्तितं ॥ तद्रूपं श्रौतधर्मविपर्ययः ॥ तद्देशानां शो बहुधा भवत्येव न संशयः ॥ ३३ ॥
 व्याधिरुक्षिरनारोग्यं प्रजापीडा प्रजाक्षयः ॥ क्षतिश्च जायते राजन् श्रौतधर्मविपर्यये ॥ ३४ ॥ अत्यायुष्य
 मना रुष्टिश्चौररुद्धिर्धनक्षयः ॥ हानिश्च भवति रक्षामिन् श्रौतधर्मविपर्यये ॥ ३५ ॥ अशौचैः सह संवा
 संयेकरिष्यंति मोहतः ॥ तेषां भवत्यनोप्यं पापवृद्धिश्च जायते ॥ ३६ ॥ पापमूर्ते रशौचस्य च दर्शनस्पर्श
 नादिकं ॥ ये करिष्यंति मोहेन तेषां पापं द्वविष्यति ॥ ३७ ॥ वरमद्यपि संसर्गो वरमंत्यजसंगमः ॥ शौचधर्म
 परिष्कारसंगमो न वरं नृप ॥ ३८ ॥ वरं पितृघ्नसंस्पर्गो चिरं मलघ्नसंगमः ॥ शौचधर्म परिष्कारसंगमो न वरं
 नृप ॥ ३९ ॥ अशौचः पापिनां श्रेष्ठो न द्रष्टव्यः कदाचन ॥ देवाद्दृष्टो यदि तदा स चैलः स्नानमाचर्येत् ॥ ४० ॥
 अशौचादुत्तमो ज्ञेयः चंडालोऽपि न संशयः ॥ चंडालश्च दर्शनैयस्मात् स्नानं न विहितं नृप ॥ ४१ ॥ यदीच्छासि
 प्रजाक्षेमं स्वस्यापि क्षेममन्वहं ॥ अशौचमति यत्नेन हनन् शिष्टं न राधिप ॥ ४२ ॥ अशौचो यदि शस्त्रेण खं

उशः छिद्यते तदा ॥ अस्य द्विजशिरोः प्राणाः समायास्यंति सत्वरं ॥ ४३ ॥ शैवो यं बालको राजन् शैवनिध
 ने कृते ॥ उद्यास्यति न संदेहः शपथः क्रियते शिवे ॥ ४४ ॥ अगस्त्युवाच ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा सराजा दृढनि-
 श्चयः ॥ तं देवानामनययामास भेटे स्ताडनपूर्वकं ॥ अशैवं तं तदा भूयो यमे पश्यति सत्वरं ॥ ४५ ॥ अ
 शैवं छेदयामास खंडशः कलुषा कृतिं ॥ अशैवः शस्त्रं संछिन्नो यदेवा भूतदा मुने ॥ ४६ ॥ सप्राणः
 समभूत् तून्नीघ्रं स एव द्विजबालकः ॥ तं समाधानमाहूय सराजा धर्मतत्परः ॥ ४७ ॥ कृतांते शृण्व
 तितदा प्राह लोकहितं वचः ॥ राजोवाच ॥ भविष्यंत्यत्र ये किंचित् ऊर्ध्वपुंड्रधरानराः ॥ ४८ ॥ तेषां शि
 रांसितस्तस्मै छेदनीयानियत्नतः ॥ भविष्यंत्यत्र ये किंचित् त्रिपुंड्रानं कितानराः ॥ ४९ ॥ तेषां शि
 भविष्यंत्यत्र ये किंचित् उधूलनविवर्जिताः ॥ तेषां शिरां ॥ ५० ॥ भविष्यंत्यत्र ये केचित् शिवान्यारा
 धनप्रियाः ॥ तेषां ॥ ५१ ॥ भविष्यंत्यत्र ये केचित् शिवान्यस्करपूजकाः ॥ तेषां ॥ ५२ ॥ भविष्यंत्यत्र ये
 केचित् शिवान्यप्रेक्षणप्रियाः ॥ तेषां ॥ ५३ ॥ भविष्यंत्यत्र ये केचित् शिवान्यालोकनप्रियाः ॥ तेषां ॥

भविष्यं। तत्र ये केचित् शिवान्यस्मरणप्रियाः॥ तेषां॥ ५५॥ भविष्यंतत्र ये केचित् कलिंगार्चनदि
 जाः॥ तेषां॥ ५६॥ भविष्यंतत्र ये केचित् श्रीरुद्रजपवर्जिताः॥ ते॥ ५७॥ भविष्यंतत्र ये केचित् पंचा
 क्षरपराः॥ तेषां॥ ५८॥ अन्येषु शैवधर्मेषु येषां चित्तं पराङ्मुखं॥ ते॥ ५९॥ अशैवनामवस्थानं
 मास्तु भूमंडलांतरे॥ ते॥ ६०॥ यदि तेषां मवस्थानं तदा दंडयोः भवन्मम॥ ते॥ ६१॥ ये करिष्यंति मोहेन शि
 वान्यस्मरपूजनं॥ तेषां कार्यो शिरछेदो देह छेदपुरःसरं॥ ६२॥ ये करिष्यंति मोहेन शिवान्यस्मरपूजनं
 तेषां॥ ६३॥ इयमाहामयादत्ताय धेमां लंघयिष्यति॥ ६४॥ तदा शैव शिरछेदं करिष्ये नात्र संशयः॥ ६५॥
 अगस्त्य उवाच॥ एवं प्रधानमाज्ञाय शैवबुध्याय मेततः॥ पूजयामास नृपतिः शैवधर्मपरायणः॥ ६६॥ शैवो
 त्तमं नृपं मत्वा यमोऽपि नृपतिस्तदा॥ पूजयामास पुष्पाद्यैः शैवो यमति सादरं॥ ६७॥ पुनः संपूजितस्तेन नृपे
 षसयमो मुने॥ ययौ प्रहृष्टवदनः स भृत्यो निजमंदिरं॥ ६८॥ गत्वा राजदूतं शीघ्रं अशैवं दुष्टशिक्षकः॥ अघोर
 या यातनामध्ये पातमास तं यमः॥ ६९॥ पातयामास नरके यमस्यस्य पितृन्नापि॥ अघोरे नरकस्थाने सतस्थो
 पितृभिः सह॥ ७०॥ ततोऽन्वहं प्रयत्नेन कर्तव्यं शिवपूजनं॥ सर्वार्थदायकं यस्मात् श्रीमहादेवपूज

नं॥७०॥ शिवमेवप्रयत्नेन पूजयंति मनीषिणः॥ शिवमोक्षप्रदं मत्वा वेदांतैराखिलैरापि॥७१॥ वेदवेदांत
वेद्यस्यमहोदेवस्य पूजनं॥ यैकरिष्यंतियत्ननेते धन्या इति मन्महे॥७२॥ इति श्रीस्कंदपुराणे शिवरहस्ये
सप्तमोऽशो अष्टाविंशत्यध्याये ऊर्ध्वपुंड्रधारणा द्विजदंडनप्रकरणं॥ ॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु॥
श्रीगणेशायनमः॥ ऋषय ऊचुः॥ पार्वती हृदयानंदस्कंदं शंकरं नंदन॥ तिष्य युगे भविष्यंति श्रुतानि वि
विधानि च॥१॥ भविष्यंति जनाः कूरा अष्टाविंशति मेकलो॥ नाममानं द्विजाः प्रायः त्रयी त्रेता विरोधिनः
॥२॥ अन्यथा चर्णयिष्यंति वेदार्थं श्रुति कल्पकाः॥ श्रौतं यथा नमुस्तु ज्यतं त्रमार्ग रताः खलाः॥३॥ पाषं
डिनो भविष्यंति भवतैति समीरिताः॥ पाषंडिनः कियंतस्ते तेषां दुर्युक्तयः कथं॥४॥ निर्मूलानि कुरा
स्त्राणि कल्पयिष्यंति ते कथं॥ गतिर्भवित्री कानि तेषां तत्सर्वं कथयस्व नः॥५॥ स्कंद उवाच॥ साधु पृष्टं मह
भागाः शृणु तैकाग्रमानसाः॥ भावि पाषंडिनो ये ये तान् ब्रवीमि पृथक् पृथक्॥६॥ भुजद्वये चर्णि
गां कधराः शैवा हरिद्रुहः॥ त्रिशूलां कधरा भाले रोद्रास्ते पि हरिद्रुहः॥७॥ उग्रस्ते ये भुजद्वे उग्ररोरं

कधारिणः॥ तैमकामेचविभ्राणाभालेलिंगं रुदर्शनं॥ ८॥ त्रिशूलं कं स्वहृदये दार्षदं लिंगमेवच॥ पाषंडिनोधि
ले भ्रूजंगमास्तुदाहता॥ ९॥ ललोटे सुजयुगेच हृदयेनाभिर्मंडले॥ पंचलिंगाणि विभ्राणारुतेवैपात्रुपतास्मृता॥
१०॥ शैवोद्गास्तथोभाश्च भक्ता अथच जंगमाः॥ तथापात्रुपता एते शिवपाषंडिनस्मृताः॥ ११॥ माध्वारामानु
जाश्चैव विष्णुपाषंडिनः स्मृताः॥ तत्र माध्वाश्च पापिषाः भाविष्यंतिकलौ युगे॥ १२॥ संतप्तचक्ररां स्वाकधारिणः पांच
रात्रिणः॥ दुसुंति शिवभक्तेभ्यः शिवाय च विरोधतः॥ १३॥ ऋषय ऊचुः॥ शिवपाषंडिनः प्रोक्ता ये च या शिखि
वाहन॥ वेदशास्त्रविदां तेषां मोह एव विधः कथं॥ १४॥ कौसौ मध्ये दुर्गाचारो भाविष्यतिकलौ युगे॥ तस्यो
त्पत्तिः कथयनः पाषंडं येन निर्मितं॥ १५॥ स्कंद उवाच॥ शुशुभ्यं मुनयः सर्वे तेषां शापस्य कारणं॥ अहत्या
पतिनाशानि मितीच्छ युगोवधं॥ १६॥ तथैव ब्रह्मणा शास्त्राशाश्च भृगुणा पुनः॥ नंदीश्वरेण शास्त्रास्तेन
त्रैलोक्ये व्यवस्थितिः॥ १७॥ नंदीश्वरेण शास्त्राये विष्णुपाषंडिनस्तुते॥ भृगुशास्त्रास्तु ये त्रैलोक्ये शिवपाषंडि
नस्मृताः॥ १८॥ ब्रह्मगौतमशास्त्रं सर्वपाषंडिनां रतमः॥ तेषां प्रभेदं वक्ष्यामि निरायमेतत्तापसाः॥ १९॥

कापालंगारुडं शाकं भैरवं पूर्वपश्चिमं ॥ पांचरात्रं पारुपतं बोध्यं चार्हन्तं तथा ॥ २० ॥ देगंबरं कालमुखं इत्यादी
निसहस्रत्राः ॥ दैत्याश्च राक्षसाश्चैव विप्रदेहमवाप्येव ॥ २१ ॥ मतानि संश्रयिष्यंति यथा कर्म यथा रुचि ॥ पांच
रात्रं प्रशंसंति केचिद्भागवतं तथा ॥ २२ ॥ केचित्कापालमिच्छंति केचित्पारुपतं तथा ॥ केचिद्बोध्यं प्रशंसंति
केचिद्देगंबरं तथा ॥ २३ ॥ अन्यानि यानि शास्त्राणि विरुद्धानि मुनींश्चराः ॥ स्वतः प्रमाणभूतेन वैदेन स्मृ
तिभिः स्तथा ॥ २४ ॥ तान्येव श्रद्धया युक्ताः पारिगृह्य द्विजातयः ॥ आचरंति महापापाः युगांतैः समुपस्थि
तैः ॥ २५ ॥ ये गता वैदबाह्यत्वं ये च संकीर्णयोनिजाः ॥ तेषां क्रियंते तंत्रादौ स्त्रीरूपाः पुल्कसादयः ॥ २६ ॥
शंखचक्रगदापद्मशूलवज्रांकुशादिभिः ॥ अंकितश्च भविष्यंति मनुष्याः पापकर्मिणः ॥ २७ ॥ पांच
रात्रेऽपि कापाले पाषंडेष्वखिलेषु च ॥ दीक्षितैश्च भविष्यंति नरैरौ रवगामिनः ॥ २८ ॥ तेषां तु वैदबाह्यानां
मोहनाय दुरात्मनां ॥ २९ ॥ शिवोत्कर्षजगौ शंभुर्विष्णुत्कर्षं हरिर्जगौ ॥ ३० ॥ इंद्रकीले गिरीपार्थीहनि
व्यतिमहास्तरं ॥ भूकादर्यकालरूपं शिवप्रीणनतत्परः ॥ ३१ ॥ समूकनामा दैते यो दुष्कृती निष्क्रियः

वै॥ लुलवापसदान्मद्यगेहारव्याहसंमविष्यति॥ ३१॥ तर्कशास्त्रं समभ्यस्य वेदबाह्योदुराशयः॥ मूलरामायणं
 नामब्रह्मतर्केश्रुतिस्मृतीः॥ ३२॥ कल्पयित्वा कपोलाभ्यां मोहशास्त्रं करिष्यति॥ बृहद्व्यतिदुःशास्त्रं हीर
 णायत्पुराकृतं॥ ३३॥ शिवभक्तस्य पार्थस्य शिवस्य च विशेषतः॥ निंदा करिष्येत मूढो भीमं स्तोष्यति भूरिशः
 ॥ ३४॥ भीमसेनसक्तो यो वेदि डिंवारव्यामहाकरः॥ सत्रि विक्रमनामा तु मविष्यति महाखलः॥ ३५॥ मध्वोयमे
 वहनूमानिति भुक्त्विष्यते धमः॥ वायुस्तु तितानिकाणां प्रियाय प्रलपिष्यति॥ ३६॥ पूर्वमनपर्वयोचरो
 कुचसक्तोऽकरः॥ सतस्य पुत्रो भविता स्रयो नारायणाद्वयः॥ ३७॥ सोपि पित्रानुरोधेन यथेष्टं च मविष्य
 ते॥ शिवस्तु त्यपदेनेन शिवनिंदां करिष्यति॥ ३८॥ अलायुधो हि डिं बश्च ये चान्ये राक्षसाधमाः॥ ते सर्वे ज
 यतीर्थाव्यामविष्यंति कलौ युगे॥ ३९॥ शापदग्धान् द्विजांस्ते चैतस्संस्कारवशीकृतान्॥ बोधयित्वा तप्त
 लोहैरंकयिष्यंति चांसयोः॥ ४०॥ श्रुतिपथगलितानां मानुषाणां हितं नै हरिरपि मुनि मुख्याः प्राहसं
 द्रोकमानि॥ श्रुतिपथविरतानां तत्र संसेवनीयं श्रुतिपथसममार्गे नैव सत्यं प्रयोक्तं॥ ४१॥ गुर्वेनक॥

पंचरात्रभागवतंतथावेखानसाभिधं॥ वेदमन्त्रान्समुद्दिश्य विनोष्णुनिर्मितपुरा॥ ४२॥ श्रुतुध्वं मुनयः सर्वे लिंगच
क्रांकधारिणं॥ शूद्रधर्मरतानांच निष्कृतिर्नैव विद्यते॥ ४३॥ यस्तु संतप्तशंखादि लिंगचिह्नतनुर्नरः॥ स सर्वयात
नाभोगीचांडालाः कोटिजन्मसु॥ ४४॥ यौ द्विजः तप्तशंखादि लिंगांकिततनुं द्विजं॥ संभाषयेत् नरकं समाया
भूतसंप्लवं॥ ४५॥ तांत्रिकान्नं न भोक्तव्यं तांत्रिकं नैव भाषयेत्॥ न स्पृशेत्तांत्रिकं कापि न तेन सह संवसेत्॥
॥ ४६॥ चक्रांकिततनुर्मननतत्र दिव संवसेत्॥ यदि तिष्ठेन्महापापी सहस्रब्रह्मं महाभवेत्॥ ४७॥ गंगास्नानरतो वा
पि
॥ चक्रांकिततनुं स्पृष्ट्वा रौरवं नरकं व्रजेत्॥ ४८॥ पाषंडिनो विकर्मस्थान् यो ध्यान् शक्ता
नरुहः॥ पांचरात्रान् पारुपतान् वाङ्मात्रेणापि नार्चयेत्॥ ४९॥ वेदेषु यज्ञागेषु यस्य नास्ति अधिका
रिता॥ स तापयित्वा चक्रादीन् धारयेत् स्वभुजद्वये॥ ५०॥ माध्यपारुपतादीनां उन्नं भुंजीत यो द्विजः॥
कोटिजन्मसु दुष्टासा स भवेद्भ्रामरसूकरः॥ ५१॥ भेदवादी न संभाष्यः प्राणिः कंठव गतेरपि॥ वैदिको
पि जयत्वा पितृसंसर्गात् तस्य धः॥ ५२॥ नर्यभस्मपरित्यज्य गोपीचंदनमृत्तिका॥ ये धारयंति ते मो

रिष्यंति शिवनिंदां विप्रैः ॥ अथवा वत्कुरिष्यंति शैतकर्मणि राक्षसाः ॥ १७ ॥ आधुलोपंकर्मलोपंसन्मार्गप
रिपंधिनः ॥ करिष्यंति यथाकामं पापिनः पांचरात्रिणः ॥ १८ ॥ अद्वैतशास्त्रतरणिं माध्वघूकानिरीक्षतां ॥ अथमा
द्यपयिष्यंति कालभेदंगुहान्तरे ॥ १९ ॥ प्रायशः पापिनि कलोपापंडे च हि मेष्यति ॥ तत्रापि माध्वा म्लेच्छा
श्च जंगमाश्च विप्रैः ॥ २० ॥ पापंडशास्त्रे विश्वासः पापिनामेव जायते ॥ मिलंति कान्काबल्यने राजहंसा
न कर्हि चित् ॥ २१ ॥ दृष्ट्वा ते जस्मिने निघ्नान् भूतिरुद्राक्षभूषितान् ॥ माध्वाश्चापि पिशाचाश्च पलायंते दिशो
दश ॥ २२ ॥ जागर्तियेषां न मुखे शिव इत्यक्षरद्वयं ॥ तेषां मुखं तु पापानां अपानाश्च श्रय एव च ॥ २३ ॥
पंडालोपि स्वजननीजनकंच न निंदति ॥ माध्वो निंदति दुष्टमापितरो को धमस्ततः ॥ २४ ॥ माध्वरामा
नुज म्लेच्छजंगमा एव दुर्जनाः ॥ देवता श्रेणिस्तां स्तुत्युद्धास्मानं विधीयते ॥ २५ ॥ बहिथे त्यागि सूक्तं तु म
ध्यसूक्तमिति स्फुटं ॥ वदतां दुष्टमाध्वानां वैदिकत्वं कुतो स्ति वै ॥ २६ ॥ हव्यकव्येषु सार्वत्रप्रद्युम्नादी
नि जेष्ठया ॥ कल्ययंति यतो माध्वास्तद्वैदिकलक्षणं ॥ २७ ॥ अग्निर्देवैर्देवतासर्वाः श्रुतिरेवा सना

तनी ॥ उच्छिष्टं ये पुनोडाशं जुहते तत्र पापिनः ॥ २८ ॥ एवमूदे शतः प्रोक्तः पापंडानां मताग्रहः ॥ संभाव्यते न वा
किं किं लु तेषु पापंडादिषु ॥ २९ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ गुणप्रधानभावाभ्यां विनोपास्तिर्न सिध्यति ॥ कथं पूजा
विधातव्या तदा तत्तदुपासकेः ॥ ३० ॥ स्कंद उवाच ॥ सर्वान्मुभावेनोपास्ति उत्तमापरि कीर्तिता ॥ व्याचहारि
कमेदेन भिनोपास्तिस्तु मध्यमा ॥ ३१ ॥ व्याचहारिकमैदपि ह्युच्यते तारा हरेर्दश ॥ तत्रैकतरभक्तस्य यथान्ये
षु मतिर्भवेत् ॥ ३२ ॥ तथा धिरिचौ श्रीकैठे कर्तव्या मुक्तिमिच्छता ॥ एवमीश्वरभक्तेन वर्तितव्यं विधौ हरौ ॥
३३ ॥ तस्यैवाहं ममेवासौ स ॥ एवाहुमिति त्रिधा ॥ भगवन् शरणं लं स्यात्सुधाधनाभ्यामपाकतः ॥ ३४ ॥
श्रुत्युक्तदेवतानां तु श्रुत्युक्तोपासनं चरं ॥ तत्रान्यथाभावयानो नरकं प्रतिपद्यते ॥ ३५ ॥ सहस्रजलपानेषु
सहस्राकिरणो यथा ॥ एकोपि मासते तद्दृष्ट्वा ब्रह्मादिभूतिषु ॥ ३६ ॥ एक एव हि भूतात्मा भूते भूते
व्यवस्थितः ॥ एकधा बहुधा चैव दृश्यते जलचंद्रवत् ॥ ३७ ॥ हरिं हरं विधातारं यपश्यत्येक रूपिणं ॥ स या
ति परमानंदं शास्त्राणामेष निश्चयः ॥ ३८ ॥ संज्ञाभेदस्त्वयाणां तु संज्ञिभेदो न विद्यते ॥ भेदकनरकं भुं

केयावदाभूतसंप्लवं ॥ ३९ ॥ पाषंडं नरकोयेव तस्मात्तन्नाशयेद्बुधः ॥ श्रोतेन विधिना मुनेषु सेव्यतां परमेश्वरः ॥ ४० ॥
 इदं रहस्यं भवता मुदीरितं महात्मनां श्रोतव्यावत्तं चिनां ॥ न जातु चिद्वाच्यमिदं ह्यसाधवे दुरात्मने स्वीकृतं तत्र
 र्त्तने ॥ ४१ ॥ इति श्री स्कंदपुराणे श्रोतरहस्य कथनं नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ स्कंद उवाच ॥ द्वैतं च सत्तत्त्वाश्चरं
 चाचरमेव च ॥ चरं चतुर्भुजं दिव्यं वीणा पुस्तकधारिणम् ॥ १ ॥ अचरं तु द्विधा प्रोक्तं शुभं चाशुभमेव च ॥
 शुभं स ह्यस्मिन् रूपं यत् अशुभं तद्विपर्ययः ॥ २ ॥ पाषंडाश्चास्मिन्नुभं इति वेदविदो विदुः ॥ जानुवी सलिलं
 मद्यधरस्थं तन्निदर्शनं ॥ ३ ॥ तस्मात्पाषंडास्मिन्तु न श्रोतव्यं बुभूषता ॥ लोकरंजनमात्रं तु श्रेयसः सा
 धनं च तत् ॥ ४ ॥ यत्र वैदिकमयी दारमु छितिः पदे पदे ॥ त ह्यस्मिन् यत्कुरास्मिन्तु कुरास्मिन् कृतमं भवेत् ॥
 ॥ ५ ॥ पाषंडिनां कुरास्मिन्तु कलौ वृद्धिर्भवेत्यति ॥ तन्नापि माध्यः पापीयान् को लं दे यो हुराशयः ॥
 ॥ ६ ॥ मोहेश्वरस्य विद्वेषं कारिष्यन्ति दुरुक्तिभिः ॥ तात्पर्यं निर्णयं नाम दुष्प्रबंधं विधास्यति ॥ ७ ॥
 शिवनिदां हि हरेः पूजां नाद्रियेतां यजोपि सन् ॥ मध्यशास्त्रे तदुभयं तथारामानुजागमे ॥ ८ ॥

भूतिरुद्राक्षमहात्म्यं श्रुत्वा दंद द्युते च येः ॥ तेषां मध्यपिश्यानां पिशाचैः समता स्फुटम् ॥ ९॥ ऋषय ऊचुः
भूतिरुद्राक्षमहात्म्यं श्रोतुमिच्छामहे गुरु ॥ कस्मिन्काले च मध्याह्ने भूतिर्धार्या कदा भवेत् ॥ १०॥ स्कंद उवाच ॥
स्मार्तुं सत्धारणं ज्ञेयं श्रौतं स्याद्भस्मधारणं ॥ कालो ग्निरुद्रोऽपि निषत् भस्मवर्णयति स्फुटम् ॥ ११॥ सद्येन गो
शकृत्तृणां ह्यंवाभा विंशतिमंत्रणं ॥ अधोरेण दहे सिंदं ग्राह्यं तत्पुरुषेण तु ॥ १२॥ स्नानमीशानमंत्रेण
कुर्यान्मूर्धादिभस्मना ॥ आचम्य कूर्चमासीनः शिचो भूत्वा शिवं यजेत् ॥ १३॥ यः स्नानमाचरेन्नित्यं
भस्मना संयतेन्द्रियः ॥ कुले कविंशमुत्तार्य सगच्छेत्परमांगतिम् ॥ १४॥ रुद्राग्नेर्यत्पुत्रं जीयेत्तद्भस्मप
रिकीर्तितं ॥ तस्मात्सर्वेषु कालेषु वीर्यवान्भस्म संयुतः ॥ १५॥ भासकलाञ्जलसितं भस्म कल्मष
मक्षणात् ॥ भूतिर्भूतिकरं यस्माद्भूता रक्षकं युतः ॥ १६॥ आयुष्कामेन तथार्यं भूतिकामेन वै
द्विजाः ॥ धर्मकामेन तथार्यं मोक्षकामेन नित्यशः ॥ १७॥ ये महापातकैर्युक्ताः अंधतामिस्त्रगा मिनः ॥
ऐक्यशास्त्राय कृप्यंति रुद्राक्षो ह्यथ भस्मने ॥ १८॥ एकोपियस्य रुद्राक्षो देहेति चालि सर्वदा ॥ ससा

साधं करोते यो नात्र कार्या विचारणा ॥ १९ ॥ रुद्राक्षमालयाजसाः मंत्राः कोटिगुणाधिकाः ॥ अन्याक्षमा
 लयाजसास्ताचन्मात्रफलप्रदां ॥ २० ॥ गंगापि किं नदी विप्राः शं करो विचकिं सुरः ॥ रुद्राक्षोपि मणिः
 किंचायतः सर्वोत्तमाहिते ॥ २१ ॥ शिवनाममुखे यस्य देहो रुद्राक्षभूषितः ॥ भाले भस्मसंवेसाक्षां
 करो ननु मानुषः ॥ २२ ॥ ऊर्ध्वं पुंड्रं मृदाकृत्या तदूर्ध्वं भस्मधारणं ॥ यः करोति सर्वेक्षेयः साक्षात्पु
 हरात्मकः ॥ २३ ॥ विवाहाद्युत्सवेऽभ्यंगे संध्याकाले तथैव च ॥ सूतके मृतके चैव न धार्ये गोपिचं
 दनं ॥ २४ ॥ सर्वदा शोभनं भस्म सर्वदा भस्मपाचनं ॥ सदैव भस्मसितं धार्यं सत्यं सत्यं न संशयः ॥ २५ ॥
 तत्त्वमस्यादिवाक्योऽयं ज्ञानमोक्षेकसाधनं ॥ भेदज्ञानमनर्थाय द्वितीयादौ भयं श्रुतेः ॥ २६ ॥ द्वैपा
 यनोपि सर्वज्ञो मोहितः शं भुमायया ॥ विष्णुर्लुपं वदन् काश्यां भुजस्तं भस्मवाप्स्यति ॥ २७ ॥ तस्मा
 द्विष्णो च शंभो च समबुद्धिर्न रोत्तमः ॥ कैवल्यं लभते भेदं तयोः परमं नृपतत्यथः ॥ २८ ॥ विष्णवे शं
 भुरूपाय शंभवे विष्णुरूपिणे ॥ नमस्करोमि पापं उवाह दोषापनुत्तये ॥ २९ ॥ इत्येतत्कथितं सर्वं य
 दृष्टं मुनिसत्तमाः ॥ रहस्यं सर्वशास्त्राणां किं भूयः श्रोतुमिच्छति ॥ ३० ॥ इति स्कान्दे चतुर्थोऽध्यायः ॥

५

ऋषय ऊचुः ॥ दुर्ज्ञेयाशां भवीमायायया संमोहितं जगत् ॥ भवारव्यायामरण्यान्यां बहिर्मुखं भ्रमत्यतः ॥ १॥
कास्मिन्काले कार्तिकेयदुष्टपाषंडमुल्बणं ॥ लुप्तं प्रवर्तते ब्रूहि वर्णसंकरकारकं ॥ २॥ दुर्मतप्रक्रियास्तेषां श्रो
(तुमिच्छाप्रवाधते ॥ तां परानुदसर्वज्ञं लततदुर्मतवर्णनात् ॥ ३॥ स्कंद उवाच ॥ उत्तानपादवंश्यस्य हयमेधे
ति मे पृथोः ॥ हरताश्च महेद्रेण पाषंडं स प्रवर्तितं ॥ ४॥ यानि पाषंडास्मात्प्राणिजगद्देवाकशासनः ॥
तानि तद्युगसामर्थ्यातिरोभूय समासत ॥ ५॥ यदा कलिर्द्वारं परसारथिर्नलं जिगाय धर्मज्ञमुदारविक्रमं ॥
तदेह पाषंडमतानि घूकवच्चैरुः प्रनिस्तोचति भ्रान्तमंडले ॥ ६॥ परिक्षिताश्चिक्षितौ कलिः कालं प्रतीक्ष
यन् ॥ तस्यैव पुनस्तदंते सावपावर्तितदुर्मतेः ॥ ७॥ वर्षाणां त्रिसहस्रे तु सार्धं तीर्ते स्वके युगे ॥ पाषंडि
नः पुरस्कृत्य कलिर्वाधिमुपैष्यति ॥ ८॥ तेषु पाषंडिनः पूर्वसहस्रेषां कथितं मया ॥ तेषां मत्र दुराचारं
कथयामि निबोधत ॥ ९॥ केचिज्जंगमपाषंडाः प्रायज्ञाः रूद्रतांगताः ॥ भुक्तिष्यंति दुरालापाः वर्ण
नां जंगमो गुरुः ॥ १०॥ नष्टे तु दार्षदेहिं गे प्राणां स्तुष्टंति यत्नतः ॥ चातंगुरोः श्वान इव प्राशिष्यंति दु

राश्याः ॥ ११ ॥ चंडालो वातुरुष्को वा यो वा को वापि लिंगं च ॥ न तस्य विद्यते दोषः सतेषां पंक्तिपावनः ॥ १२ ॥
तथा कलौ भविष्यंति ब्राह्मणा लिङ्गधारिणः ॥ विष्णुविद्वेषिणः पापाः शृङ्गिणः शिववेदिनः ॥ १३ ॥
तथापि शृङ्गिणो नैव श्रुति स्मृत्यादिकल्पकाः ॥ करिष्यंत्यग्निहोत्रं च सोमादींश्च क्रतून्पि ॥ १४ ॥ के
चित्तेष्वपि वेदोक्तं नाचरिष्यंति वेदे विधिं ॥ १५ ॥ भाषाप्रबन्धरचितां पठिष्यंति सदा श्रुतिं ॥ १६ ॥ तस्मि
त्क्रांतैः सर्वे भविष्यंति च ते संकृताः ॥ शृङ्गिणां मोक्षसिद्ध्यांतं कथया मिनिबोधत ॥ १७ ॥ ते जीवन्म
हूणो भेदो भेदश्चाभ्युपेयते ॥ सतरंगं निस्तरंगं दृष्ट्वांती कृत्यसागरं ॥ १८ ॥ स्वस्वकर्मभिरेवेते वासनाभि
श्च संयुताः ॥ पृथक् पृथक् जीवन्मायमात्राः संसरंति हि ॥ १९ ॥ अभ्यस्यमानास्तु तत्तत्तान कर्मसमु
च्चयात् ॥ प्रारब्धकर्मणि क्षीणे वासनाभि समन्विते ॥ २० ॥ तदा जीवन्तरंगस्तु यतस्तत्रैक्यतिष्ठति
तद्ब्रह्म सर्वज्ञानं दादने कगुणसंयुतं ॥ २१ ॥ विष्ण्वारव्यमिति वक्ष्यंति शृङ्गिणः शिववेदिनः ॥ २२ ॥

अयमेवापवर्गस्तु शिवब्रह्मैक्यवादिनां ॥ २१ ॥ मतभेदांस्तु वक्ष्यामि नास्तिकानां निबोधत ॥ तत्र लोकायता देहमे
 व आत्मानं प्रचक्षते ॥ २२ ॥ तदेकदेशिनस्त्वन्य इन्द्रियात्मानमित्यपि ॥ मन आत्मा प्राण आत्मेत्युपगच्छंति वं
 चकाः ॥ २३ ॥ विज्ञानस्कंधमात्मानं क्षणिकं चित्तिं केचन ॥ सून्यमात्मानमिच्छंति तत्रान्येषून्यवादिनः ॥ २४ ॥
 देहाद्भिन्नं तत्प्रमाणं माहुरात्मानमर्हताः ॥ कर्मादृक् उपक्षीयेत चापर्युष्टकेऽपि च ॥ २५ ॥ सततो ध्ये गतिर्मेक्षिः प
 क्षिवत्तमस्तस्थितः ॥ एवं नास्ति कवादांस्तु भविष्यंति पृथक् पृथक् ॥ २६ ॥ गोरक्षमतभेदस्तु भविष्यति कलौ
 युगे ॥ नाथस्य संप्रदायो यं मिति रव्यातिंगमिष्यति ॥ २७ ॥ जटिलादिति चाप्येके भविष्यंति दिगंबरः ॥ भस्मो
 धूलित्तसर्वांगा तत्रैकेषु ध्वजबाहवः ॥ २८ ॥ वयं संन्यासिन इति स्तब्धाः यं डितमानिनः ॥ ब्राह्मणानवजानंत
 आर्चिर्च्यनतत्पराः ॥ २९ ॥ अन्ये विरागिणः कैचिद्विष्णुभक्ता वयं चित्ति ॥ लोकैः स्मिन्विचरिष्यंति शतशो
 धरसहस्रशः ॥ ३० ॥ गोकुलीया इति हेके वैष्णवा ब्राह्मणादयः ॥ ब्राह्मणं गुरुमाश्रित्य भविष्यंति कलौ युगे ॥ ३१ ॥ त
 त्तुद्रां कनंतेषां शिवविद्वेषणं तथा ॥ विष्णोः सर्वोत्तमत्वं च जीवने दोषमिति स्थितिः ॥ ३२ ॥ शिष्यास्त्रिभ्यः स्वगु

रुपाभुक्ताः परमपावनः ॥ गुरुप्रसादइत्येवभुज्यन्ते पातिभिः स्तुताः ॥ ३३ ॥ शाक्ताः केचिद्विष्यन्ति मद्यमांसरता
 द्विजाः ॥ लोकिर्कं मार्गनाशिन्यशिशोदरपरायणाः ॥ ३४ ॥ दत्तान्नेयप्रणीतोऽयं मार्गइत्यपिकेचन ॥ अचधूता
 भविष्यन्ति मद्यमांसाशिनो द्विजाः ॥ ३५ ॥ एते सर्वेपि मार्गावेचर्णसंकरकारकाः ॥ इन्द्रियप्रीणनार्थाश्च
 प्रीतेतावेरोधिनाः ॥ ३६ ॥ अन्ये महात्मसंज्ञास्वव्यस्तदंशधराः कलौ ॥ भविष्यन्ति च भवन्तस्ते हातवसना
 व्रताः ॥ ३७ ॥ वापयित्वा स्त्रियं काचित्कामुकिकं कामकिंकराः ॥ भ्रमन्ति स्वेच्छया कृष्णप्रसादइति वादिनः ॥
 ३८ ॥ वयं श्रेष्ठा वयं श्रेष्ठा इत्यहंकारमेदुराः ॥ यथा रुचिपठिष्यन्ति निर्भयानिरपन्नपाः ॥ ३९ ॥ केचिन्मृच्छामवि
 ष्यन्ति विप्राद्यामांसलो लुपाः ॥ गुह्यपायादां भिकांश्च भविष्यन्ति जनाः कलौ ॥ ४० ॥ अदृशूला जनपदाः
 शिखररताः चतुष्पथाः ॥ ४१ ॥ प्रमदाः कैशूरालिन्यो भविष्यन्ति कलौ युगे ॥ ४२ ॥ अहंपूर्वमहंपूर्वमिति दु
 र्भलदुर्यहाः ॥ उच्चग्रावं चारिष्यन्ति दुराचारादुराचाराः ॥ ४३ ॥ वैदिकंदुर्लभंतत्राप्यद्वैतदुर्लभं ॥ प्रमत्ता
 नीलुके संगः समहात्मा सुदुर्लभः ॥ ४४ ॥ प्रायः कलौ युगे शूद्राः स्त्रियो येन विलोमजाः ॥ प्रमत्ता

मति

३३

नंपुरस्कृत्य जीविष्यंति दुरात्माः ॥ ४६ ॥ नचोपनिषदं ज्ञानं ब्रह्मसूत्रोप ॥ ४७ ॥ ग्रहपल्लवोपलब्धं नि
वेदो गोचरे पुनः ॥ ४८ ॥ धनमानसदन्तस्त्री स्पृहया स्पृहया लवः ॥ दंभाचाररता लोके विचरिष्यंति तदिदः ॥ ति
॥ ४९ ॥ छद्माद्वैती च माध्यम्यद्वाचेनौ चंचका गतौ ॥ वंचयित्वा जनं मूढं स्वयं प्रापदृष्यतः ॥ ५० ॥ भगवा
न्य भयभ्रांती निर्मिती कृत्य भागशः ॥ प्रायः कलौ युगे माध्यामविष्यंति ततस्ततः ॥ ५१ ॥ दारिद्र्यपीडि
तोलोकः स्वजनेन निराकृतः ॥ स्वार्थमाध्वत् मापन्नः स ज्ञेयो भगवैष्णवः ॥ ५२ ॥ सीदत्कुटुंबो नैस्वैन निर
भश्च निराश्रयः ॥ माध्वो भवति भाग्यार्थं स ज्ञेयो भाग्यवैष्णवः ॥ ५३ ॥ व्याचरिष्येऽधिकारा चामि
ति मीत्या प्रतर्जितः ॥ माध्वत् मापन्नान्मूढः स ज्ञेयो मीतिवैष्णवः ॥ ५४ ॥ माध्यमस्करिणं दंभं निरीक्ष्य
ज्ञानदुर्बलः ॥ तदैव माध्वो भवति स ज्ञेयो भ्रांतिवैष्णवः ॥ ५५ ॥ इत्थं पाषंडिनां व्यध्याः संक्षेपेणोदि
ता मया ॥ दुरागमं वो माध्वानां कथयामि निचोधत ॥ ५६ ॥ ॥ इति स्कंदे पाषंड मतनिरूपणं ना
मपंचमोऽध्यायः ॥ श्री ॥ स्कंद उवाच ॥ विष्णु ब्रह्मा तथा वायुर्गुरुः शेषशंकरौ ॥ काम इंद्रो गु

रुद्रक्षमन्वाद्याः सर्वदेवताः ॥ ११ ॥ क्रमशः सर्वजीवाश्च राक्षसास्तुषारव्यायाः ॥ तत्तत्पुन्यो बंधनस्तयः स्त्रियः
 सर्वास्तथाजडं ॥ १२ ॥ क्रमात्प्रकृतिरादोक्ता स्तत्तज्ञादिप्रमुच्यते ॥ तारतम्येन यज्ञानं ज्ञानं सुखं तदुच्यते ॥ १३ ॥
 इति तप्ययुगे मोक्षं कल्पयिष्यंति भेदिनः ॥ गौतमादिमहाशापविक्षितमतयो रक्ताः ॥ १४ ॥ परमात्मादिकंदेहे
 तदाध्यात्मिकमीरितं ॥ तैः प्रजेदमजानद्भिराधिपूताधिदेवयोः ॥ १५ ॥ अप्राकृतं प्राकृतं च वर्गभेदं द्वियकं स्व
 लः ॥ कल्पयिष्यंति जीवानां स्वस्वपदं द्विविधं तथा ॥ १६ ॥ अप्राकृतशरीराणां कुमारानां कथं नुह्य ॥ तथा शोभो
 कथं मुक्तो जयौ विजय एव च ॥ १७ ॥ स्वर्गं च देवतोपेतं स्वर्गं विंध्यं हरिमीक्षते ॥ तथा प्राकृतलिंगस्य भंगा
 सायुज्यमृच्छते ॥ १८ ॥ तत्सायुज्यं ब्रह्मणोपि शिवस्यापि यदानि हि ॥ तदेतरेषां कावार्ता मुक्ता इत्योपचा
 रिकं ॥ १९ ॥ एकः पूर्णो हरिर्नान्यस्तदन्ये तद्वशा मताः ॥ इदं ज्ञानं स्थिरं यत्तदेकात्म्यज्ञानमुच्यते ॥ २० ॥ इ
 ति स्मृतिं स्याभिमतं कल्पयिष्यंत्ये वैदिकाः ॥ अतएव कुशास्तं तत्प्रायशं परिकल्पितं ॥ २१ ॥ जडचेतन
 भेदेन स्वेच्छया प्रकृतिद्वयं ॥ तथाप्येव विधं भेदं कल्पयिष्यंति दुर्धियः ॥ २२ ॥ भोक्तृत्वे कारणं विष्णुं

कर्त्तृत्वे कारणं श्रियं ॥ जीवानां कल्पयिष्यंति दुरुहाः पंचरात्रिणः ॥ १३ ॥ कालौ विष्णुश्च जीवश्च प्रकृ-
तिर्द्विविधापि च ॥ इति माध्वाच दिष्यंति सुव्यवस्थितबुधयः ॥ १४ ॥ महत्तत्त्वसमुत्पत्तिं कल्पयिष्यंति
चान्यथा ॥ ब्रह्मांडं ब्रह्मणो देहं च दिष्यंत्यनपन्नपाः ॥ १५ ॥ सत्यादिगुणभागानां कल्पतां स्वेच्छयेचतुः ॥ करि-
ष्यंत्यश्रुतां शास्त्रे पंचरात्रपराः रचिताः ॥ १६ ॥ चिरं चि प्राणतो जातं वायुं चक्ष्यंति तत्समं ॥ हरिश्चे-
ष्टेन इंद्रेण समाचीद्रफणीम्बरो ॥ १७ ॥ ब्रह्मणः प्राणजो वायुः देवो भृगवादिभिः समः ॥ तं सूत्रारख्यं च
दिष्यंति तत्कृता स्पर्शाचार्यवः ॥ १८ ॥ कलौ माध्वाप्तविष्यंति श्रुतिस्मृत्यादिकल्पकाः ॥ प्रछन्नबोधा-
चाणीन् श्रीश गौरीशनिंदकाः ॥ १९ ॥ शिच इति फणीरानां साम्योक्तेः शिचनिंदकाः ॥ स्वगुरोस्ता-
तम्योक्तेर्गुरुनिंदापरायणाः ॥ २० ॥ पाषंडांगीकृते स्वस्य पित्रादीनां च निंदकाः ॥ न श्रोतव्यं नेक्षि-
तव्यं जातु नित्त्रभामकं मतं ॥ २१ ॥ तेषां च माध्वापिराजानां वैदिकाद्ये रवैर्दिके ॥ बुद्धिभ्रंश-
करं पापं साधनं भेदिदार्ढ्यं ॥ २२ ॥ न ग्राह्यं न सर्वथा विप्रैः प्राणनाशं पुनः स्थिते ॥ चिद्रूपो

सुस्वरूपांतः करणादींद्रियान्वितः ॥ २३ ॥ स्वस्वैर्^{पा}धिर्को जीवः स्वस्वयोग्यविमुक्तिभाक् ॥ गर्भः सारमेयो
 वाकाकोवास्तूकरोऽपि वा ॥ २४ ॥ नित्येन निजस्त्वेण विमुक्ताववतिष्ठते ॥ इत्यादिबहुवेदांतविरुद्धं कलि
 राक्षसाः ॥ २५ ॥ पाषंडिनः पापरूपावदिष्यंति यथा रुचि ॥ शेषस्य प्रति बिंबास्तु देवाः शेषश्च ब्रह्मणः ॥
 ॥ २६ ॥ सपरब्रह्मणश्चैव तैस्व बिंबं प्रदर्शकाः ॥ ततः स्व बिंबद्वारेण परमात्मप्रदर्शनाः ॥ २७ ॥ कल्पयि
 ष्यंति तै बिंबं प्रति बिंबपरंपरां ॥ पाषंडिनो जीवकोरावपि मूढानि जेहया ॥ २८ ॥ वदिष्यंति कैलौ बि
 बं प्रति बिंबपरंपरां ॥ आचार्यपंडितं जेहः सिद्ध एव तया पितं ॥ २९ ॥ साधयिष्यं सन्मानैः कैलौ पाषं
 डिनोऽकराः ॥ मुक्तावपि शरीरं ये तारतम्यं च मन्यते ॥ ३० ॥ तेषां भेदि पित्रा चानां ब्रह्मनंदः रुदुर्ल
 भः ॥ इह भेदि हरिद्राणां सुहृद्राणां तत्समुद्रिणां ॥ ३१ ॥ गस्तत्रिपुरिकः साक्षात्समाधिः कदुरात्म
 नां ॥ स्व बिंबदर्शनं साक्षात्कैवल्यमिति ये जगुः ॥ ३२ ॥ न देवि दुर्ब्रह्म वेदं ब्रह्मैव भवति श्रुतिं ॥ तार
 तम्यवती मुक्तिः संसारात्तातिरिच्यते ॥ ३३ ॥ तामाद्रियंते सामीवाः कल्पितश्रुतिकल्पितां ॥ संरं

भिणो म-सुरिणो दांभिका हिंसाकाः स्व स्वताः ॥ ३४ ॥ पाषंडिनो भयं सेवं विधादैत्याभिदाग्रहाः ॥ स्तु
लं सूक्ष्मं सूक्ष्मतरं भेदं सूक्ष्मतरं तु वा ॥ ३५ ॥ ब्रह्माविष्णु शिवेष्वायः पश्यति सरोरवी ॥ विरिंचौ शंकरौ
पिविष्णुं तद्रूपमेव च ॥ ३६ ॥ कल्यायंति विभेदेन भेदिनः पांचरात्रिणः ॥ जीवेशयोर्भिदां पश्यन् रौरवीयात्
धोगतिं ॥ ३७ ॥ किंपुनर्ब्रह्मविष्णुशान्दयकपश्यन् दुराशयः ॥ पशुवृक्षादिभेदेन जीवा एव स्वतस्स्थिताः ॥
३८ ॥ संवृतो व्यत्यस्तोऽपि मुक्तो तत्तत्स्वरूपता ॥ तत्तत्स्थावरमुक्तेभ्यो वराजंगममुक्ताः ॥ ३९ ॥ तेभ्यो मानुष
मुक्ताश्च विप्रो मुक्तास्ततोऽधिकाः ॥ ततोपदेमात्रेण मुक्तेभ्यो वेद्यादिनः ॥ ४० ॥ अर्थज्ञाकरुष्यस्तेभ्योऽतो दे
वाः संरायच्छिदः ॥ पूर्णधामाततास्त्विंद्रो निःसंगीगरुडस्ततः ॥ ४१ ॥ भक्तिपूर्णाहरेर्ब्रह्म तस्मान्नान्यो धिक
स्ततः ॥ मुक्तो चा संवृतो चापि सम्यगेषु हितैरुणाः ॥ ४२ ॥ इति मूढा वदित्यंति भेदिनो निष्प्रमाणकं ॥
द्वावेवापुनरावृत्ती मोक्षोऽक्षतम एव च ॥ ४३ ॥ इति पाषंडिनो मूढा जाद्विष्यंति कलौ युगे ॥ परस्परं
जीवाभिदा नीचैश्चरभिदा स्तथा ॥ ४४ ॥ उडजीवभिदा चैव उडैश्चरभिदापि च ॥ परस्परं उड-

भिदापंचभेदा इति स्फुटं ॥ ४५ ॥ ये हि पंचविधं भेदं नित्यं संसारमोक्षयोः वदंत्यस्तमाः पंचमहापाताकिन-
 स्तुते ॥ ४६ ॥ अष्टादशपुराणानां त्रैविध्यं गुणभेदतः ॥ प्रकल्प्य स्वमतंतत्र साधिकं परिचक्षते ॥ ४७ ॥
 कल्पयिष्यंति ये ब्रह्मं करो जीवकोटिगो ॥ न तेषां निष्कृतिर्दृष्टामन्याद्यैर्धर्मपारंगैः ॥ ४८ ॥ ब्रह्म वि-
 ष्णु महेशानाः शिवध्यानपरा अपि ॥ परमात्मविभागस्थानजीवव्यूहमास्थिताः ॥ ४९ ॥ इति
 तत्त्वमजानानां भेदिनः कलिराक्षसाः ॥ अतः प्रवेशयिष्यंति नीचव्यूहे विधीश्वरो ॥ ५० ॥ अने-
 र्दृश्यमनाधारमरूपमगुणक्रियं ॥ सच्चिदानंदमात्रं यत्तद्ब्रह्म निरुपाधिकं ॥ ५१ ॥ सोपाधिकं तु
 यद्ब्रह्म गुणरूपक्रियादिमत् ॥ सदेव सत्यं मन्यंते माययामूढचेतसः ॥ ५२ ॥ श्रुतिं पूर्णमदः पूर्ण-
 मिदमित्यादिकानते ॥ जानंति रुधिरावह ब्रह्मभेदाभिधायिनीं ॥ ५३ ॥ मस्य कूर्मादिरूपं पंचवि-
 ष्णोर्ज्ञानैकमात्रकं ॥ इति मूढावदिष्यंति माययामोहिताहरेः ॥ ५४ ॥ रुधिरसत्त्वैव यामाया तैवे-
 वोपात्तविग्रहाः ॥ ब्रह्मविष्णु महेशानास्तदन्येषां च भौतिकाः ॥ अव्याकृतशरीरत्वमि-

दमेव समीरितं ॥ ५५ ॥ अवतारो ब्रह्मणोः केचि प्राकृतविग्रहो ॥ तथापि भगवद्द्वयः तत्र तत्रानुवर्तते ॥ ५६ ॥
अचिंत्यो महिम्नश्च माया तस्या विरोधिनी ॥ शिवविष्णोस्तु लोकानां क्रममुक्तमता अपि ॥ ५७ ॥ अप्राकृत
शरीरं मायायां सर्वं संभवात् ॥ अस्मदायानुधानाद्या मायायां कुर्वते स्मह ॥ ५८ ॥ सा प्रातिभासिकी त्वे
शी प्राकृतप्रलयान्तिका ॥ भिन्नार्थकं परसाम्यं वर्णयिष्यन्ति तद्विदः ॥ ५९ ॥ तदौपनिषदानुन जातु भ्रामकं
भवेत् ॥ सा धर्म्यं परमं साम्यं ब्रह्म भूयं परा गतिः ॥ ६० ॥ परसिद्धिब्रह्मभावः कैवल्यं च तदात्मता ॥ शब्दैरेतैः शौन
केहावेहैक्यं परजीवयोः ॥ ६१ ॥ सत्यं सत्यं पुनः सत्यं सत्येनात्मानमात्मने ॥ मुख्यतः सर्वशब्दैस्तु वाच्य एको
जनार्दनः ॥ ६२ ॥ इति पाषंडिनः पापावदिष्यन्तिकलौ युगे ॥ निर्धर्मिके ब्रह्मण्ये ब्रुवते शब्दवाच्यताम् ॥ ६३ ॥
वाच्याः शोच्यास्त एवेह महारौरवगामिनः ॥ योगिको योगरूढः श्वशब्दश्चास्यादौ परचारकः ॥ ६४ ॥ मुख्यो लक्ष
णिको गौणः शब्दः षोढो निगद्यते ॥ व्यवहारे षड्विधोऽपि शब्दयिष्यत ईश्वरे ॥ ६५ ॥ तत्त्वमस्यादिभिः शब्दैः लक्ष्यं
ब्रह्मेति निर्णयः ॥ यदा भक्तिविरक्तिभ्यां निष्कामेन च कर्मणा ॥ ६६ ॥ संस्कृतमानसजह्या द्रागद्वेषादिकान्मलान् ॥

॥१५॥

भेदं तत्रापि नापि संस्कृतं मनसे न च ॥५७॥ भेदोपविहीनं स्यात्तदा ब्रह्मणि निश्चलम् ॥ सेवनिर्वाण इति
 स्तुतिर्ब्रह्म शेषविश्रमा ॥५८॥ अरब्धनाशक्तिं तेन सह भं गं ब्रजत्यसौ ॥ जीवभावजगन्नाशनाशेत्यासौ वशि
 ष्यते ॥५९॥ इयमेव परा मुक्तिः स्वलोकाद्यास्तु कर्मजाः ॥ यत्रौपनिषदे र्थे स्मिन्मूढा संशेरते मुने ॥६०॥ अथो
 मुरवो धर्मपादास्ते पच्यंते नरके चिरं ॥ तत्पुनस्त्यादिवाक्यो ये ज्ञाने मोक्षैकसाधने ॥६१॥ निष्ठान जायते ये
 षां ते नरानिरयाश्रयाः ॥ भेदे जीवेशयोः सत्यः सत्यं जगदिति भ्रमः ॥६२॥ नापैति चेष्टांते मूढा पतंति नरके चि
 रे ॥ भूतक्षेत्रिण इव हयः पाषंडमनुव्रतः ॥६३॥ सर्वभूतसुहृन्मृतः स यो ह्यद्वैतदर्शिनः ॥ यातायातं राजसानां
 तामसा नाम धागतिः ॥६४॥ ईशेनाप्यनिवार्यं चेत्तद्व्यंतर्हिकेशता ॥ नस्तो वैषम्यनैघव्ये भगवत्यसि
 हा मनि ॥६५॥ ये यथा तं प्रपद्यंते तांस्तथैव भजत्यसौ ॥ साक्षात्परे परा योगा मुक्ति योग्याश्च कृत्स्नशः ॥६६॥
 जीवो नास्त्यनस्य देहः संदिहानः पतत्यधः ॥ तां निकायां मतं वेदविरुद्धं परिकल्पितं ॥६७॥ सर्वधैवनतद्राघंदि
 जैर्वेदपरायणैः ॥ इषत्पुंशतः प्रोक्तस्तो निकायां दुरागमः ॥६८॥ दूषितो विमया दूष्यस्वद्विः शास्त्रपारगैः ॥

सन्मार्गे कंठकोधारः साधुभिः क्रियते यथा॥ ६२॥ तथामयायं विहितः किञ्चन श्रौतुमिच्छति॥ इति श्रीस्कंद
पुराणे उत्तरखंडे पाषडमत खण्डे नाना मपंच मो ध्यायः॥ श्रीगणेशाय नमः॥ महादेव उवाच॥ मध्वार्जुना
भिधानं मेकमस्ति वरानने॥ तत्र संपूज्य मां देवाः मुनयश्च वसंति हि॥ १॥ मध्वार्जुने रायः पश्येत् निशि भ
स्मविभूषणं॥ समर्चयेच्च भक्तो यः समुक्तो भवति ध्रुवं॥ २॥ अत्र यः कृत्तिकायोगे कार्तिक्यां पूज्य पूर्वकं॥ यः
पूजयति मां भक्त्या समुक्तो भवति ध्रुवं॥ ३॥ तत्र यत्नेन भद्रं कुरु सर्वपापहरणादिभिः॥ यः पूजयेत् स संसा
रान्मुक्तो भवति सर्वथा॥ ४॥ अत्र पाताद्वै संयुक्ता सप्तमी भानुवासरे॥ यो मां समर्चयेद्भक्त्या समुक्तो भव
ति ध्रुवं॥ ५॥ परं कृष्णलमात्रं तु स्ववर्णं भक्तधारिणे॥ ददाति परया भक्त्या समुक्तो भवति ध्रुवं॥
६॥ मध्वार्जुने तपस्तप्तं बहुभिर्मुनिभिः पुरा॥ अविमुक्तमभिप्राप्तुं मुत्तयर्थं कमलानने॥ ७॥ सार्धं ल
क्ष सहस्राणां मुनीनां मूर्ध्वरेतसां॥ वासस्थं तमभूत्पूर्वं श्रीमन्मध्वार्जुने शिवे॥ ८॥ पुरा दधी चि
ना तत्र तपस्तप्तमानेधा॥ यसि छाद्ये श्व मुनिभिस्तत्र तप्तपः शिवे॥ ९॥ तास्मिन्काले भवद्भजा

धर्ममूर्तिरिति श्रुतः॥ तेन धर्मेण सततं कृतं राष्ट्रस्य पालनं॥ १०॥ चतुष्पादमवधर्मं तस्मिन् शासति भूतले॥ अथ
 र्मसंक्षयो जातः सर्वस्मिन् पृथिवीतले॥ ११॥ पुरा मध्यार्जुनक्षेत्रे कश्चिदासीच्छिवार्चकः॥ तमाहुर्ब्राह्मणः क
 श्चित् ऊर्ध्वपुंड्रधरो भ्रमात्॥ १२॥ द्विज उवाच॥ ऊर्ध्वपुंड्रधरं पश्य मामनाकुलचेतसं॥ स संतोषं यथा
 कामं वा तं कुरु मया सह॥ १३॥ शतितद्वचनं श्रुत्वा भ्रमाद् दृष्ट्वा च तं द्विजं॥ ततो जजाप श्रीरुद्रं भानुप-
 श्य नृजले स्थितः॥ १४॥ ततो ददर्श धर्मिष्ठं धर्ममूर्तिं सशांकरः॥ दृष्ट्वा तस्मै समाचरेद्यो रत्नात्म
 मतिदुःखितः॥ १५॥ शैव उवाच॥ त्वयि शासति भूतलोके धर्ममार्गप्रवर्तके॥ अथैवाभून्मत्पश्येष्ट
 क्षेत्रेऽस्मिन् धर्मविप्लवः॥ १६॥ ऊर्ध्वपुंड्रधरो विप्रः कश्चिद्दृष्टः पुरे मया॥ तं दुष्टमतिवेगेन छिं
 धि छिं धि शरोत्क्रेरेः॥ १७॥ तस्य दर्शनमात्रेण द्रष्टव्यो मानुरादरात्॥ ततो रुद्रजपः कार्यो जले स्थि
 त्वा प्रयत्नतः॥ १८॥ ऊर्ध्वपुंड्रं भविष्यति दृष्ट्वान्योऽपि विमोहितः॥ तद्दृष्ट्वा ऊर्ध्वपुंड्रानि यास्यं
 तिनरकं द्विजाः॥ १९॥ त्रिपुंड्रकरणोऽभीरुपातकं नाहुरास्ति वाः॥ ऊर्ध्वपुंड्रस्य करणं पापमाहु

मनीषिणः॥२०॥ गोमांसभक्षणं प्राहुः पातकं मुनिपुंगवाः॥ ऊर्ध्वपुंड्रकरणं पापमाहुर्मनीषिणः॥२१॥ वरंगुरुसती
योगो जननीयोग एव च॥ ऊर्ध्वपुंड्रस्य करणं नवरं सत्यमुच्यते॥२२॥ शिखउवाच॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा धर्ममू
र्तिर्विचक्षणः॥ ऊर्ध्वपुंड्रधरं विप्रं तदाहंतुमुपक्रमे॥२३॥ ऊर्ध्वपुंड्रधरं विप्रं तं बध्वा राकेततः॥ राजा विदा
रयामास क्रकचैरतिदारुणेः॥२४॥ तच्छिश्नं तन्मुखे क्षिप्त्वा सिक्काचक्रयामुखं॥ चांडाला मेध्यकूपे तं पातया
मास सत्वरं॥२५॥ ततः सकारयामास डिं डीरवमिलापतिः॥ ऊर्ध्वपुंड्रं मेणापि माकुर्वन्त्येति सत्वरं॥२६॥
नार्चयंतु मेणापीति सत्वरं॥ पुनः सकारयामास डिं डीरवमिलापतिः॥२७॥ शिखयान्नान्यथाया
त्रां माकुर्वन्त्येति सादरं॥ पुनः स०॥२८॥ उद्धूतनं विना विप्राभाति षं त्येति सादरं॥ पुनः स०॥
२९॥ त्रिपुंड्रधारणं त्यक्त्वा भाति षं त्येति सत्वरं॥ पु०॥३०॥ रुद्राक्षधारणं त्यक्त्वा भाति षं त्येति स
त्वरं॥३१॥ पंचाक्षरजपं त्यक्त्वा भाति षं त्येति सादरं॥ पु०॥३२॥ महादेवकथां त्यक्त्वा भाति षं त्येति
सत्वरं॥ पुनः स०॥३३॥ महादेवार्चनं त्यक्त्वा मा०॥ पुनः स०॥३४॥ शिखस्येवार्चनं नित्यं कुर्वन्त्येति

महेश्वरानं

विशेषतः॥ पुनः स० ३५॥ सोमवारव्रतं नित्यं कुर्वेति विरोषतः॥ पुनः स० ३६॥ कालाष्टमीव्रतं नित्यं कुर्वेति
 विरोषतः॥ पुनः स० ३७॥ सदाशिवउवाच॥ इति डिंडीरवं श्रुत्वा दधीचा धामुनीश्वराः॥ संतुष्ट
 चित्ताः संप्रापुः धर्ममूर्तिं विचक्षणं॥ ३८॥ दृष्टुं धर्ममूर्तिं ते भस्मो धूलितविग्रहं॥ रुक्षाक्षमात्रा
 भरुणं त्रिपुंड्रांकितमस्तकं॥ ३९॥ सधर्ममूर्तिर्धर्मात्मा दृष्ट्वा तान्मुनिपुंक्ष्वगवान्॥ अभ्युत्था
 याति यत्नेनेभूयो भूयो ननामतान्॥ ४०॥ प्रणम्य प्रीतद्वयो रत्नसिंहासनेषु तान्॥ उपवेक्ष्य
 यथाशास्त्रं पूजन् यामास सादरं॥ ४१॥ यथावत् पूजितास्ते न मुनयो ब्रह्मवादिनः॥ चिंसीवेति
 तं प्राहुर्धर्ममूर्तिं कृताचनं॥ ४२॥ ततः कृतां उरालिपुटं विनयानतकंधरं॥ धर्ममूर्तिं धर्मनि
 षं दधीचिः प्राहुः सादरं॥ ४३॥ दधीचिरुवाच॥ धर्ममूर्ते धर्मनिष्ठधर्ममूर्तिस्त्वमेव हि॥
 यत्नेभ्यो वधर्मेषु विश्वासो वै दिक् केषु ते॥ ४४॥ कृतकल्योसि धन्योसि मान्योस्य स्मा
 कमन्वहे॥ यतो भूद्वतो भक्तिः शैवधर्मेषु संततं॥ ४५॥ भक्तिः शांभवधर्मेषु भूरिभा

ग्यफलं यतः ॥ तत एवाद्यधन्यो सितेषु भक्तिर्यतोऽस्ति ते ॥ ४७ ॥ शैवधर्मपरिभ्रष्टान् शिष्यैश्च नृपोत्त
म ॥ तवायं परमो धर्मः सर्वसंपत्करो ह्युत्तम ॥ ४८ ॥ दुष्टानां शिष्यधर्मः शिष्टानां रक्षणं तथा ॥ तवानेनैव
धर्मेण पुण्यवृद्धिर्भविष्यति ॥ ४९ ॥ शैवधर्मपरिभ्रष्टा ये ते दुष्टास्तथा च ते ॥ हंतव्या एव यत्नन शि
तशस्त्रेन संशयः ॥ ५० ॥ त एव शिष्टा ये नित्यं शैवधर्मपरायणाः ॥ ते रक्षणीया यत्नेन स्वशक्त्या
सततं नृप ॥ ५१ ॥ शिव उवाच ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा धर्ममूर्तिः कृतांजलिः ॥ पृच्छ धर्मान् धर्मज्ञं
दधीचिं मुनिं सत्तम ॥ ५२ ॥ धर्ममूर्तिरुवाच ॥ धर्ममूर्तिः कौवाश्रुतिः प्रोक्तो यत्तु धर्माचरणान्मुने ॥ प्रसी
दति महादेवो देवदेव शिखामणिः ॥ ५३ ॥ शिव उवाच ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा दधीचिर्दृष्टमानसः ॥ ध
र्मान्वक्तुं सभारेभे भक्तिमुक्तिप्रदानं शिवे ॥ ५४ ॥ दधीचिरुवाच ॥ भक्तिमुक्तिप्रदा धर्मा शैवधर्माः
श्रुतिश्रुताः ॥ तद्धर्माचारनिरताः पूजनीयामनीषिभिः ॥ ५५ ॥ भस्मस्नानादयो धर्मा मोक्षधर्मा
इति श्रुताः ॥ तद्धर्माचरणं कार्यदिज्ञैः सर्वैश्च यत्नतः ॥ ५६ ॥ भस्मस्नानादिकं त्यक्त्वा येति श्रुतिः

द्विजातयः॥ तेषांतिनरकंधोरंसमित्राः। पितृभिः सह॥ ५७॥ त्रिपुंड्रधारणं श्रौतं युक्तातिष्ठंतिये द्विजाः॥ ते॥
 ॥ ५८॥ विश्वसुधलनं श्रौतं युक्तातिष्ठंतिये द्विजाः॥ ५९॥ तेषां॥ रुद्राश्च द्वादशधारणं श्रौतं युक्तातिष्ठंतिये
 द्विजाः॥ ६०॥ शिवलिंगार्चनं युक्तं श्रौतं युक्तातिष्ठंतिये द्विजाः॥ ६१॥ ते॥ रुद्राश्च ध्यायजपं श्रौतं
 युक्तातिष्ठंतिये॥ तेषांति॥ ६२॥ पंचक्षरजपं युक्तं श्रौतं तिष्ठंतिये॥ तेषांति॥ ६३॥ महेशभजनं
 श्रौतं युक्ता॥ तेषांति॥ ६४॥ महेशाचिंतनं श्रौतं युक्ता॥ तेषांति॥ ६५॥ महेशस्मरणं श्रौ
 तं युक्ता॥ तेषांति॥ ६६॥ महेशकीर्तनं श्रौतं युक्ता॥ तेषांति॥ ६७॥ शिवाभिबंदनं श्रौतं
 युक्ता॥ ६८॥ तेषांति॥ ६९॥ शिवाग्नेनर्तनं श्रौतं युक्ता॥ तेषांति॥ ७०॥ महेशवी
 क्षणं श्रौतं युक्ता॥ तेषांति॥ ७१॥ शिवाभिमर्शनं श्रौतं युक्ता॥ ते॥ ७२॥ इत्यादयः शै
 वधर्मा बहवः सति भूतसूत्रे॥ नोदंघनीयास्तो धर्माः साक्षाद्गुणधैर्यदायनः॥ ७३॥
 शिवधर्मपारित्यागं यः कर्तुं यतते द्विजः॥ सहंतव्यः प्रयत्नेन स सर्वधर्मविभूषणैः॥ ७४॥

शैव धर्माः श्रुतिप्रोक्ताः श्रुतयश्च शिवोदिताः ॥ शिवोक्तधर्मत्यागेन यातना भवति ध्रुवं ॥ ७४ ॥ वेदाश्चिवाद्वा वाक्यानि साधुसाधिवित्साधुभिः ॥
 माननीयानियत्नेन यावज्जीवमतं द्वितेः ॥ ७५ ॥ शिवाद्वा वाक्यमुद्धृत्य यः प्रवर्ततु मिच्छति ॥ स याति नरकं घोरं सर्वत्रो नात्र संशयः ॥ ७६ ॥
 शिवाद्वा वाक्यमुद्धृत्य यः प्र ॥ सहंतव्यः सद्य एव दयांत्य ॥ काश्चित्तेनोरेः ॥ ७७ ॥ शिवाद्वा ॥ तस्मिन्नुपा विवद्यांते यांत्येव नरकं
 ध्रुवं ॥ ७८ ॥ शिवाद्वा ॥ तस्य दृष्ट्वा मुखं सद्यः कर्तव्यं विवीक्षणं ॥ ७९ ॥ शिवाद्वा ॥ तस्य कृत्वा शिरः छेदं मन्त्रमेधफलं लभेत् ॥ ८० ॥ शिवा
 द्वा वाक्यमनिशं यः पालयति सादरं ॥ स पूजनीयो यत्नेन सादरं भक्तिपूर्वकं ॥ ८१ ॥ अस्मात्पूरितसर्वगो यो न्वहं शिवपूजकः ॥ स पूजनीयो य
 त्नेन सादरं भक्तिपूर्वकं ॥ ८२ ॥ यः केवलं त्रिपुंड्रं कः स ततः शिवपूजकः ॥ स पूज ॥ ८३ ॥ रुद्राक्षधारणरतो यो न्वहं शिवपूजकः ॥ स पूज ॥ ८४ ॥
 शिवलिंगार्चनपरो यो न्वहं शिवचिंतकः ॥ स पूज ॥ ८५ ॥ पंचाक्षरजपासक्तो यो ॥ स पू ॥ ८६ ॥ यैरुद्रस्य जपासक्तो यो न्वहं चिंतकः ॥ शिव
 स पू ॥ ८७ ॥ शिवप्रणामासक्तो यो ॥ स पू ॥ ८८ ॥ शिवप्रदक्षिणासक्तो यो ॥ स पू ॥ ८९ ॥ शिवाग्रनर्तनासक्तो यो ॥ स पू ॥ ९० ॥
 शिवस्तूतिश्रुतिपरो यो ॥ स ॥ ९१ ॥ श्रीमहेशकथासक्तो यो ॥ स पू ॥ ९२ ॥ शिवकीर्तनसंसक्तो यो ॥ स ॥ ९३ ॥ प्रदोषपूजासंसक्तो यो ॥
 स पू ॥ ९४ ॥ शिवस्पर्शनसंसक्तो यो ॥ स ॥ ९५ ॥ बिल्वपत्रार्चनपरो यो ॥ स ॥ ९६ ॥ बिल्वपाषाणसंसक्तो यो ॥ स ॥ ९७ ॥ विभूतिसंग्रहासक्तो ॥
 स पू ॥ ९८ ॥ पुराकश्चिदभद्राजा शैवधर्मरतः सद्यः ॥ स भूयः पूजयामास शैवधर्मरतान् द्विजान् ॥ ९९ ॥ ॥ इति शिवरहस्ये सप्तमांशः
 अंशे वा शिवाप्रकरणं ॥ ॥ अध्यायो वसमाप्तः ॥ ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ स्कंद उवाच ॥ ॥ तदा गिरिजया पृष्टः त्रिकालज्ञः क्षि

लोचनः ॥ भविष्य चि वभक्तानां प्रभावं शीतकादयः ॥ १॥ मेतिमांदोलयन्देवीं विसृज्य च नंतदा ॥ शुभं लमे
 भिर्कर्मैर्गणैर्मुनेर्द्विश्च स्तरेस्तथा ॥ २॥ प्रपन्नानां शिवभक्तानां प्रविष्टाणां कलावपि ॥ इधरः ॥
 शुभदेवि भविष्याणां भक्तानां चरितं कलौ ॥ ३॥ यदा निसंगहेणैव श्रवणादुक्तिवर्धनं ॥ गोपनी
 यं प्रयत्नेन नारदयेयं यस्य कस्यचित् ॥ ४॥ पापघ्नं पुण्यमायुष्यं श्रोत्रुणां मंगलायहं ॥ पापक
 र्मेकनिरतान् विरतान् सर्वकर्मसु ॥ ५॥ धर्माश्रमपरिश्रष्टान् धर्मेष्वप्रयणान् जनान् ॥ कल्य
 ष्ठीमज्ञमानान् नूतान् दद्यान्नुक्तोदातोऽधिके ॥ ६॥ मदं राजा तं देवे त्रिकलावपितपोधनं ॥
 करुणेषु तदा विप्रं जनयामि महेश्वरि ॥ ७॥ ८ तस्यैव चरितं जय यक्ष्यामि शुभं शीतजे ॥
 कल्यादिमे महादेवि सहस्रं दितयात्परे ॥ ९॥ सारस्य तातथागोडाः मिश्राः कर्नाटजा
 दिजाः ॥ आमर्मानां नादेवि उग्रा चित्तानुवासेनः ॥ १०॥ ओत्तरा विंध्या निलया भावि
 ष्यंति महीतले ॥ राक्षसं ज्ञानकुशला तर्ककर्कशं बुधमः ॥ ११॥ जैनबोध्या बुधियुक्तामी ॥ १२॥

मीमांसावेत्ताः कलौ ॥ नैदयोधादिवाक्यानां अन्यथैव प्रचोदकाः ॥ ११ ॥ प्रथमवाक्यकुशलाः शत्रुभू-
ताः कलौ शिवे ॥ मिश्राश्चास्त्रमहाशस्त्रैः अद्वैतहृदि नो विभक्ते ॥ १२ ॥ कैर्मैव परमं श्रेयः नैवैशः फलदाय-
कः ॥ इति ३ युक्तिपरा मर्षवाक्यैरुद्धो धर्मांतरा ॥ १३ ॥ तेन घोषाः कुलगन्धाराः कर्मभाराश्च दास्यते ॥
तेषां मुखे दनार्थाय रज्जुनामि मंदं शतः ॥ १४ ॥ केरलेशं भक्तगामे धीप्रपत्यां मदं शतः ॥ भविष्य-
ति महादेवि शंकराख्यो हि जेतमः ॥ १५ ॥ उपनीतस्तदा मा नो वेदान् संश्रुन् गृहीष्यति ॥ अ-
हो धिततः राद्वे विदुः ससक्तकर्मा ॥ १६ ॥ मतिं मीमांसनोऽसौ कृत्वा शास्त्रेषु निश्चयां ॥ वादि मा-
मन्न द्विपवरान् शं करोतमकेसरी ॥ १७ ॥ भिनत्येव महाबुधान् सिद्धविद्यानभिध्रुवं ॥ जैनान्विनिग्यतरसा तथा
न्यान्कुमतात्तु गान् ॥ १८ ॥ तदामात्ररमामं न्यपरि व्राट्सभविष्यति ॥ दंष्ट्रहस्तस्तथा कुंडी काषायवस-
नोऽमलः ॥ १९ ॥ मस्मदिव्यनिपुणं को रुद्राक्षभरणोऽचलः ॥ तारुद्राक्षपारीणः शिवलिंगार्चनप्रि-
यः ॥ २० ॥ स्वशिष्यैस्तद्विशेषं पुण्यं भाष्यचाक्यते स्तोत्रं विभक्ते ॥ महत्तविद्ययाभिधुः विराजति शरां ॥

कवत् ॥ २२ ॥ सौ द्वैतो ह्येदं कान् पापानु छिप्वा क्षिप्यतर्कतः ॥ स्वमतानुगतान् देविकरोत्येव निरुद्धं ॥ २३ ॥
तथापि प्रत्ययं तेषां न चैव श्रुतिद्वयैः ॥ सूत उवाच ॥ मिश्रात्सु स्यात्तर्कककर्त्तृबुधयः ॥
॥ २४ ॥ तेषामुच्चारणार्थाय तिष्येभ्यः करिष्यति ॥ भाष्यं व्युत्पन्नं महावाक्यैः तिष्यजातान् हनिष्य
ति ॥ २५ ॥ व्यासोपदिष्टसूत्राणां सर्वेषां च तथा शिवे ॥ अद्वैतमेव सूत्रार्थं प्रामाण्यैर्करिष्यति ॥ २६ ॥
अधिमुक्ते समासीनं व्यासं वाक्यैर्विजिग्य च ॥ शंकरं सौ तिष्ठन्मात्रं करारब्धोऽथ मस्करी ॥ २७ ॥ शं
कर उवाच ॥ सत्यं सत्यं नेह नानास्ति किंचन ब्रह्माचार्यं ब्रह्मसत्यं जगौ हि ॥ अहं वैदं ब्रह्म पश्चात्पु
स्तात् एको रुद्रो न द्वितीयोऽवतस्थे ॥ २८ ॥ यो देवः सर्वभूतेषु गूढो नानाकारो भासमानस्त्वभा
त्मा ॥ पूर्णो पूर्णो नामरूपैर्विहीनो विश्वातीतो विश्वनाथो महेशः ॥ २९ ॥ भूतं भव्यं वर्तमानं
त्ययीशो सामान्ये वै देशाकाशादिहीनः ॥ ३० ॥ नो ते मूर्तिं वेद्यस्त्वसंगो संगी च त्वं लिंगं सं
स्थो विभासि ॥ ३१ ॥ त्वद्भासावै सोमसूर्यो ललेद्भाः जीवा नो देत्येव सूर्यश्च देवः ॥ चं वेदा

दोस्वर एको मेहो वेदां तानां सारवाक्यार्थवेद्यः ॥ ॐ कारार्थः पूरुषस्त्वं स्वतंत्रः सत्यज्ञानानंदभूमासि सोम ॥
बधो मुक्तो नासि संग्यप्यसंगः प्राणस्य प्राणो मनसस्त्वं मनश्च ॥ त्वन्तो वा न्यो मनसा संनिवृत्तास्तवा
नंदेशानिनो बधुभावाः ॥ त्वनो जातं भूतजातं मेहेरात्यया जीवत्येव मेवं विचित्रं ॥ त्वय्येवांते संविशत्येव विश्वं
त्वां वै को वास्तु चेतस्तव्यमीशं ॥ किंचिद्वत्सल्य सर्वज्ञास्ये च बुद्धौ उन्मात्मानं त्वं वेदो देवं मेहेरां ॥ इति शंकर
वाक्येन विश्वेराख्योऽहं तदा ॥ प्रादुर्भूतश्च क्लिं गारत्ना दाहिं गोपि मेहेरा ॥ त्रिपुंड्रविलसद्भ्रातृश्वं
दार्धकतरोरवरः ॥ नागातिनोत्तरीयांगः नीलकंठः स्त्रिलोचनः ॥ चरकाकोदरातधराजधारस्त्ययां वया ॥
वादिष्यामि महादेवि प्रणतं यातेनां वरं ॥ शिष्यैश्चतुर्भिश्च युतं प्रस्मरुद्राक्षुपूषितं ॥ इत्युवाच ॥ मदंश
तस्यं जातो सिंशुविचोद्वैतसिंशुये ॥ पापमिश्राश्रिते मार्गे जैनदुर्बुद्धिबोधके ॥ भित्ते वैदिकसंस्थे
प्यद्वैते द्वैतवाक्यतः ॥ तद्देवगिरिवज्रसं संजातो सिमदंशतः ॥ दुर्वारशापतो भूमे जातां वाणीं
विनिद्यतां ॥ अगस्त्यचरिते देशे लुंगालीरेति निर्मले ॥ पुनर्दिनवरान्नस्थापयित्वा स पुज्यया ॥
कलावपि ततो द्वैतमार्गः ख्यातो भवेत्प्राप्तिः ॥ द्वाविंशत्परमायुस्तोरीयं कैलासमावस ॥ एतन्प्राप्ति

गृहाण त्वं पंचलिंगं सुपूजय ॥ न स्मरुद्राक्षुसंपन्नः चंचाक्षरपरायणः ॥ शूलरुद्रावर्तनैश्चतारेण न सितेन च ॥
 बिल्वपत्रैश्च कुसुमेनै चैवै विविधैरपि ॥ त्रिवारं सावधानेन गच्छ सर्वजयाय च ॥ तदर्थं कैलासाचलम्
 वरुमापूजितमहोत्सु यच्चंद्रा ॥ स्फटिकधवलं लिंगममलं ॥ समासीनं सौमद्युतिविमलं मोत्यर्च
 यपरं कलौ लिंगार्चयिष्यति हि विमुक्तिः परतरा ॥ स शं करोमां नितरां प्रणम्य प्रणम्य कराभावा
 रकांतिराये ॥ संगृह्य लिंगानि जयाय वेगाद्गमौ स बुधा हतजै नमिश्चान् ॥ तद्योगयोगवरमुक्तिस्तु
 मेरुयोगलिंगार्चनात्प्राप्तजयस्समस्करि ॥ तान्वै विजित्य तरसा खलु नृणां स्त्रवोदेः मिश्रान्सकाश्या
 मथासिद्धिमेप्स्यति ॥ इति श्रीशिवरहस्येनवमोऽंशो शंकरप्रदुर्गावोनाम षोडशोऽध्यायः ॥ श्रीकृष्णार्प
 णमस्तु ॥ इदं पुस्तकं मन्त्रेणैरिक्कुरुतेत्यनेन एकव्यादीहितेनैरिहितं स्वार्थं परार्थं च ॥

21
 12 (B)